

DRTO(2017)1

24/07/17

Europutne Konsilesko Dijalogo e Romengere thaj Phirutnengere¹Civilno Societasar/Themasar/

EDUKACIJATAR DZI KO BUCHARIPE

4-to khidipe. 18-19 septembro 2017
Soba G04, Agora Kher

KONCEPTOSKO LIL

AVGO VORBA/INTORDUKCIJA/

I edukacija sar determinant vash bareder shanse ano dzivdipe

Generalno dzanela pes kaj e provizije so den apes ande edukacija vi dureder si ucho prioriteti ande azhutimaskere aktivitetura so dena pes e Romenge thaj e Phirutnenge sostar dzana khetane e chorole edukacijasar khetane e chrole sastipasar, bibucharipasar, socijalno izolacijasar thaj crdipasar pe rig/ekskluzijasar/.

E rezultatura kotar o rodipe so kerdas pes ko 2011 bersh ande 11 EU Thema Membrura² thaj o EU MIDIS 2016 FRA Rodipe savo so uchardas 9 EU Thema Membrura³ sikavena kaj majbut Romane chavre acheno palal e edukacijasar thaj isi bari hiv mashkar e Romane thaj e na-Romane chavore save so phirena ande shkola. Vi kodo so dzi akak, pe sa kadala bersha si kerdine bare zora te lacharel pes e romane chavorengiri edukacija, buteder sar 50% romane chavorendar ande Europa na agorena pengi fundavni/primarno/ edukacija thaj numa jekh kotar shtar agorena mashkaruni sikljovni/shkola/. I participacija ande edukacija dzala teleder dzanindoj kaj numa 15% kotar e terne Roma agorena mashkaruni, generalno vaj vokacijakiri edukacija. O numero e terne Romengo save so na dzanen te ramon thaj te ginaven ande Europa si pashe 50%. Bizi agordini fundavni sikljovni, but terne Roma nashti te resen bazichno dzanlipa vash vokacijakere edukacijakere programura.

¹E alava/vorbi/ "Roma thaj Phirutne" phenena/vakerena/ pes ande Europako Konsilo te sikavel pes o buhlo/baro/ grupengo diverziteteto/javeripa/ ande kodi areja: katar e jekh rig a) Roma, Sinti/Manush, Calé, Kaale, Romanichals, Boyash/Rudari; b) Balkaneskere Egiptjanura (Egiptjanura thaj Ashkali); c) Chachune rigesskere grupe (Dom, Lom thaj Abdal); thaj, javere rigatar, e grupe sar so si Phirutne, Yenish, thaj e populacija pendzardi teli o administracijako alav "*Gens du voyage*", sar vi e manusha so identificirinena pes sar Gypsies.

²Bulgaria, Chehiko Republika, Franca, Grecija, Ungriko them, Italia, Polanda, Portugal, Romania, Slovakijaki Republika thaj Espania; reporteski analiza shaj te arakhel pes ko: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-results-2011-roma-survey>.

³Bulgaria, Kroacia, Chehiko republika, Grecia, Ungriko them, Portugal, Romania, Slovakijaki Republika thaj Espania; o report shaj te arakhen ko: <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

Kodola but cikne, harne procentura ande edukacija mashkar e Romane thaj Phirutnengere chavore thaj terne si but alarmantno sostar e edukacijakere faktorija keren direktno thaj akutno impakto upral e lache shanse vash dzivdipe.

So si alarmantno, i data khedimi dzi akak sikavel kaj e **terne Roma** sip e majcikno nivelo kotar sa e terne ande EU.

“Ande but Europakere societe/thema/, e terne Roma arakhena pes phare vramasar thaj nashti te len pengere hakaja, te afirmirinen pengo identiteto thaj barvalipa. Javera problemura save arakhena e Romane komunitetura thaj reflektirinena pes upral e terne Roma, majbut o chorolipe thaj nanipe shajipena vi andre vi avri kotar e komuniteta, sar vi e pharipena so dikhena kana khamena te len pengere manushikane hakaja⁴

Harne edukacijakere niveloncar thaj but cikne dzanibasar, von arakhena an pengoro dzivdipe limitirimo aksesos/avipe/ dzi pe esencijalno lachipena thaj servisura, thaj naj len jekh shajipena thaj jekh shanse sar so isi e javera terne manushen. Bajrovindoj ande segregirime mahale thaj shkole, crdime pe rig kotar e societakoro/themeskoro/ dzivdipe, butivar harnjarde shajipenencar vash vokacijako treningo, von naj kompetitivne vi ande buchakoro marketi/pazari/.

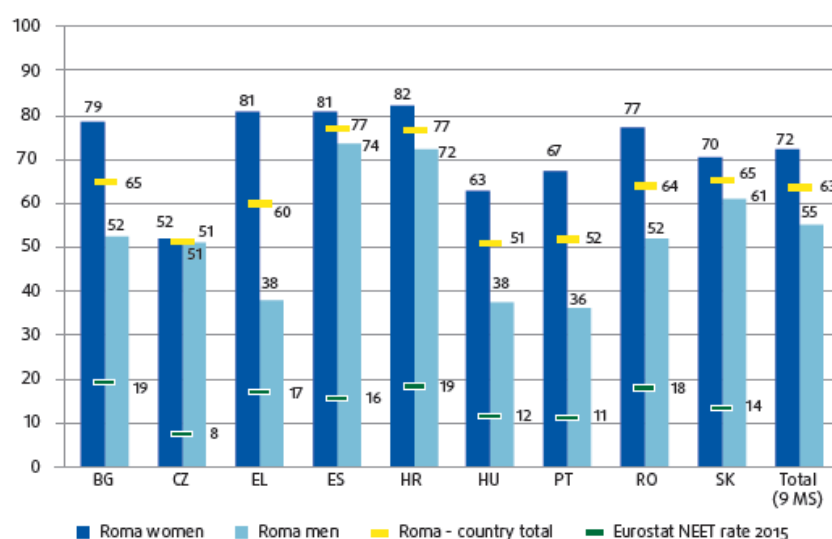
Bucharipe thaj e terne Roma vi Phirutne

I konekcija mashkar i edukacija thaj bibucharipe vi chorolipe si but zurali mashkar e Romane thaj Phirutnengere komunitetura ande Europa. Sar so si sikavdo ko but UNDP-eskere thaj FRA-cijakere studije, bibucharipasko procenti mashkar emursha Roma dzala kotar 16% dzi ko 64%, thaj vash e romani dzuvli si kotar 35% dzi ko 79% pe varesave thema. E rodipena sugeririnena kaj, vi kana e Romen thaj e Phirutnen isi buti, von lena thaj kerena i majbilachi buchi.

Alarmantno si kodo so i hiv mashkar e Roma thaj e na-Roma ko bibucharipe si majbaro mashkar e terne Roma. Ko 2016 bersh EU MIDIS II rodipe, sikavdas kaj terne Roma mashkar 16 thaj 24 bersh naj ande buchi, ande edukacija vaj varesavo treningo (NEET) si tele-upre 63%. E rezultatura sikaven vi bari hiv mashkar e mursha thaj e dzuvlja kote so 72% katar e terne romane dzuvlja mashkar 16 thaj 24 bersh naj vi ande buchi naj vi ande edukacija.

⁴Dikh Terne Romengo Akcijako Plano (2016-2019) ko: <https://rm.coe.int/16806926ac>

Figure 6: Young Roma aged 16-24 years neither in work nor in education or training, by EU Member State (%) ^{a,b,c}

Notes:

- ^a Out of all persons aged 16-24 years in Roma households (n=4,189); weighted results.
- ^b Based on the household questionnaire and respondent questionnaire on self-declared current main activity, excluding those who did any work in the previous four weeks to earn some money.
- ^c Restricted comparability with the Eurostat NEET rate 2015: *edat_ifse_20* (download 13/10/2016). Percentage of the population 15-24 years that is not employed and not involved in further education or training, based on the ILO concept.

Source: FRA, EU-MIDIS II 2016, Roma; Eurostat, NEET rate 2015, General population

PALPALIPE VASH TEMATIKANO SUBJEKTO VASH 4-toni DIJALOGESKI AGENDA

An pesko reporto katar 2016 bersh, dzaindoj pala peskeri tematikani vizita ande Polanda vash vokacijaki edukacija thaj treningo vash e Roma⁵, E Europutne Konsilesko Ad Hoc Ekspertongo Komiteto pe Romane thaj Phirutnengere Butja (CAHROM) lijas nota kaj but cikno fokuso chivela pes upral e vokacijakiri edukacija thaj treningo. IE vokacijakiri edukacija referirinela vash pali-fundavni edukacija save so terne manushenge kerela preparacija te shaj te keren buchi ano kino-bikinibe, zanatura thaj tehnikane profesije trujal specializirime tehnikane thaj vokacijakere shkole, koledzura thaj institutija, kote so, sar vokacijakere treningura den apes dzanipena thaj kompetencije vash specifikane bucha.

Vokacijakiri edukacija thaj treningo, vi dureder naj but prenzarde sar prioritatura vaj sar solucije save so dena shajipena te zuraren thaj mobilizirinen pes e terne Roma thaj Phirutne, te shaj te sigurinen pengo ekonomikano trajo/dzivdipe/. Vokacijakiri edukacija shaj vi te dikhel pes sar varesavi "transmisija" andre ko buchako market/pazari/ vash kadal manusha so pala lengi fundavni/elementarno/ shkola na phirge ande shkola thaj sar terne legarena vi familijakoro responsibiliteto.

Bareder sama trubuj te lel pes upral evokacijakiri edukacija thaj treningo sar siguripe vash e Roma thaj e Phirutne save si aba leli risiko, thaj pe jekh vrama arakhena pes droma te phutrel pes e buchako market/pazari/ vash e bibucharne terne Roma thaj Phirutne.

⁵ Dikh Tematikano Raporto pe Vokacijakiri Edukacija thaj treningo vash e Roma (Polanda sar them so rodijas i vizita e Bosna thaj Hercegovinasar, Finlandasar, "nekanutne Jugoslavijakere Republika Makedonijasar" thaj Turkijasar sar partner thema) ko <http://www.coe.int/en/web/portal/cahrom> (teli "Education")

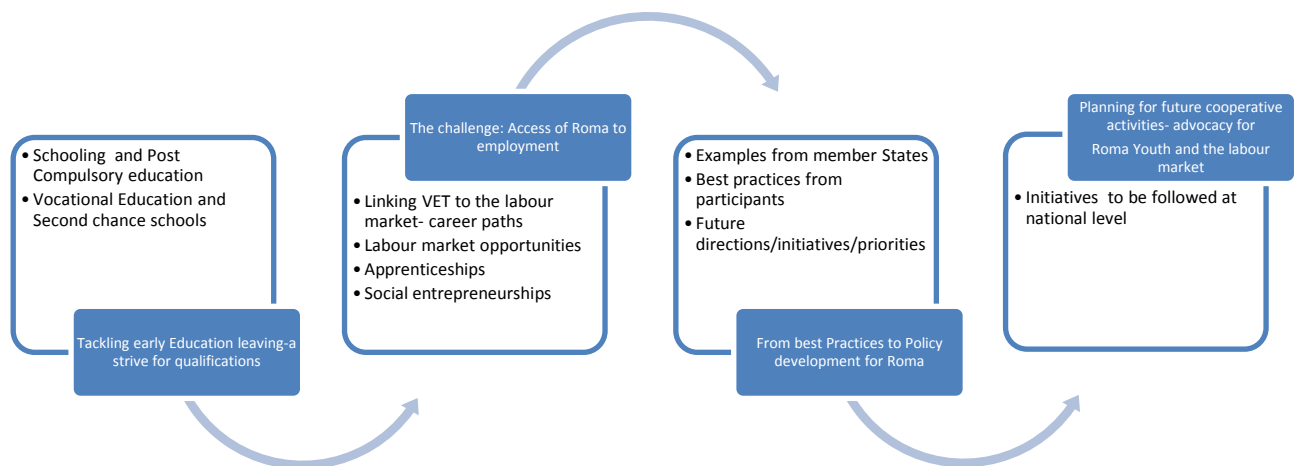
Europutne Konsilosko Dijalogo e Romengere thaj Phirutnengere Civilno Societasar

Cilosar te prendzarel pes o prioritetno trubujipe te adresirinel bes o temato vash e terno Romengo vi Phirutnengo bucharipe thaj vazdipe olengere kapacitetongo, o Europutno Konsilosko Dijalogo e Roamne thaj Phirutnengere Civilno Societasar, peskoro avutno khidipe ko **Terne Roma Bucharipe thaj Vokacijakiri Edukacija vi Treningo.**

E tematura save so shaj te oven adresirime ano khidipe shaj te oven vi kadala:

- Inicijative thaj projektura pashe phangle e vokacijakere edukacijasar thaj treningosar, sar dikhepe ko maripe mamuj o bibucharipe mashkar e terne Roma thaj Phirutne;
- Karierakere droma thaj opcija: te phanden pes i edukacija thaj o treningo e buchakere marketosar thaj marketoskere trubujimatencar;
- Dujto shansaki edukacijakere programura vash kodola so na agordine pengere shkoli;
- Socijalno biznesura thaj buchakere vasharura: jekh shajipe vash e terne Roma thaj Phirutne?;
- Sar e terne Roma thaj Phirutne shaj te len buteder beneficije kotar i NEET EU Programo?
- Lejbe sertifikatura vaj profesionalno dzaniba vsh e terne Roma thaj Phirutne bizi diplome;
- Aktivitetura mamuj ikljovibe shkolatar angleder te agoren ola thaj phrandipa pe terne bersha vi javer.

E KHIDIPASKIRI STRUKTURA

ADZIKERDINE TEMATIKANE REZULTATURA KOTAR 4-to DIJALGOSKO KHIDIPE

Adzikerela pes kaj e duje divesengoro khidipe vash e Romane thaj Pirutnengere civilno societete, e dzande Romencar thaj na-Romencar – ekspertura ande areja kotar e terne, bucharipe thaj vokacijakiri edukacija vi treningo (ko majodorutno teksti “VET”) ka chivel e VET pe centralno than vash advokacijakere zora te bajrarel pes o dzanipe thaj e aktivitetura vash e VET rola ande:

- E terne Romengo thaj Phirutnengo zuraripe te maren pes mamuj o ikljovipe shkolar angleder te agoren ola;
- Iranipe ande edukacija kodolenge save so iklile shkolar (dujte shansakere klasura);
- Profesionalno dzanipa vash terne Roma thaj Phirutne bizi diplome;
- Karierakere droma thaj dikhibe – konektiribe edukacijako thaj treningongo e buchakere marketosar thaj marketosere trubujimatencar.

O 4-to Dijalogo ka ovel sar varesavo forumo vash e Romani thaj Phirutnengi civilno societa, vash e Europako Konsilo thaj vash e javera hemime riga, te bajraren pengo dzanibe, te pharuven mashkar pende gindipena thaj experience, te ulaven lache praktike, te planirinen pes avutne kooperacijakere aktivitetura thaj te identifikuin pes e shajipena sar te promovirinen pes VET thaj terne Romengo vi Phirutnengo bucharipe.

ADZIKERDINE REZULTATURA KOTAR DIJALOGO

E Romengi integracija si ulavdi responsibiliteta thaj sa e akterura (Thema membrura, Europakere thaj internacionalno institucije vi civilno societa) isi olen vitalno rola te khelen an kodo proceso. Dzikote prendzarela pes i **specijalno responsibiliteta kotar e Tema membrura, e Europutne Konsile** isi an peskere objektivura/resarina/cilura/ vi e Dijaloge thaj e konsultacijen mashkar o Europako Konsilo thaj e Romani vi Phirutnengi civilno societa, leindoj kate vi kadalen so keren buchi pe tereno, upral e politike thaj praktike relevantno vash Romengi thaj Phirutnengi inkluzija, sar so si vakerdino ande Europutne Konsilesko Tematikano Akcijako Plano pe Romengi thaj Phirutnengi Inkluzija (2016-2019)

Civil society has the necessary network and knowledge about the situation of Roma and Travellers on the ground and can contribute to help member States and the Council of Europe fulfil their commitments.

The role of Roma and Traveller civil society is to provide support and be the bridge between Roma and decision-taking and policy-making. As complementary actors, they can facilitate the direction of the Council of Europe's actions through constructive and mutual dialogue.

Within the cooperative framework of the consultative Roma networks and with the intention of multiplying the impact of the Dialogue meeting outcomes and conclusions, **two** designated Dialogue rapporteurs, different for each Dialogue meeting, will be invited on an ad hoc basis to the CAHROM plenary meetings to report and exchange with the CAHROM participants about the outcomes/conclusions/proposals for follow-up resulting from the Dialogue meeting. The travel and subsistence costs of these two Dialogue rapporteurs will be covered by the Council of Europe budget.

PARTICIPACIJA

Dzaindoj pala adoptiribe e revidirime Dijalogeskere proceduraki mashkar e Europako Konsilo thaj Romane vi Phirutnengere civilno societakere organizacijencar pe 13-to CAHROM-esko khidipe ande Praga, Chehiko Republika ko 31 majo dzi ko 3 juni 2017, thaj leindoj ani godzi vi e Tematikane Akcijakere Plane vash Romengi thaj Phirutnengi Inkluzija (2016-2019) vi e Terne Romengere Akcijako Plano kotar Europako Konsilo so dena suportu zuralipe thaj lideripe mashkar e terne Romengere liderura thaj ternengere Romane organizacije, Romane thaj Phirutnengere individualcija thaj ekspert, sar Roma, vi na-Roma save nisi ekspertiza pe terne Roma, bucharipe thaj vokacijakiri edukacija, trubuj te participirinen/te len than/.

“E Terne Romengo Akcijako Plano lela ande godzi e buchen save so shaj te anen dzi pe personalno autonomija, save si khetanutne vash sa e terne manusha, kodolesar so promovirinena pes jekhipe shajipenendar vash e terne manusha te shaj te bajraren vi zuraren pengere “dzanlipa, zor thaj kompetiije thaj te khelen sasti rola ande sa e aspektura kotar i societa”.⁶ Si adresirimo vi sar specifikani buchi thaj e pharipena so arakhena thaj dikhena e terne Roma; astarindoj kotar o fakti kaj olengoro hakaj “hakaj te ovel pes terno” si chinavdo. Europako Konsilo, Terne Roemngo Akcijako Plano 2013.,,

O nevo koncepto vash Dijalogo⁷ vi jekhvar phutrela o trubujipe te fokusirinel pes upral e Romengere thaj hirutnengere butja kodolesar so ka involvirinen pes individualno ekspertura, vi kotar internacionalno, vi kotar nacionalno organizacije. Mangindoj te sigurinel pes majbaro impute kotar ekspertura thaj ko aktivitetija so ka keren pes, Romane thaj Phirutnengere individualcura thaj ekspertura ka trubuj te den palpale ko akharimos vash aplikacije trujal save ka shaj vuzheste te pehenen pengiri motivacija te participirinen/te len than/ ande Dijalgo thaj te sikaven pengo dzanlipa vash kodola tematura.

AKHARIPE VASH PARTICIPACIJA

O akharipe si phutardo vash e Romane thaj Phirutnengere civilno societakere/themeskere/ ekspertura thaj javera nacionalno thaj internacionalno organizacijenge kolengi ekspertiza sip e Roma thaj Phirutne terne, bucharipe thaj vokacionalno edukacija thaj treningo.

Interesirime kandidatija musaj te pheren/skrinisaren/ online/internetoski/ Aplikacijaki Forma **majagorunes dzi ko parashtune, 25-to avgusto 2017,** dzi pe 18:00 chaso pala Centralno Europaki Vrama.

⁶ Agenda 2020 vash e ternengi politika ande Europako Konsilo

⁷ Dikh e Konceptosko Papiro/LIL/ vash Reform ape Dijalogo ando dokumento CAHROM (2017)13 Skrinisardi kontribucija.

I online/internetoski/ aplikacija shaj te arakhen [akate](#).

Majbut/maksimum/ 20 reprezentantura kotar e Romani thaj Phirutnengiri civilno societeta ka oven alusarde/selektirime kotar e Europutne Konsileskoro Sekretarijato te len than ande dijalogo, dzaindoj pala olengere aplikacije, te sigurinel pes geografikano thaj gender balanso, sar vi balanso mashkar e Romane thaj Phirutnenger Civilno Societaker e reprezentantura thaj javera ekspertura save nisi dzanlipe ko tematikane areje.

E aplikantura trubuj an lengi motivacija vuzhes te phenen olengi kompeticijengi areja thaj te indicirinen/phenen/ sar olengi ekspertiza/dzanlipe/ ka del kontribucija te anen pes e klidaripa/konkluzije/ vash e khidipaskere tematura/subjektura/.

APLIKANTONGO PROFILO

E Romane thaj e na-Romane participantura trubuj/khamela pes/ te oven ekspertura ko jekh katar kadala umala/sfere/areje/:

- Terne Roma;
- Ternengo Bucharipe;
- Terne thaj Bizniso / sikljovipe vash phirno;
- Vokacijaki Edukacija thaj Treningo (VET);
- Profesionalno dzaniba vash e marginalizirime socijalno grupe;
- Programura vash dujto shansa;
- Profesionalno dzaniben vash kadala so naj olen diploma;
- Aktivitetura vash kodo te harnjarel pes o ikljovipe shkolar/sikljovnendar/;
- Terne so Naj ande Edukacija, ande Bucharipe vaj Treningo (NEET).

E kandidatura trubuj vi te:

- Oven ande pozicija te len thaj te pormovirinen e rezultaton kotar o Dijalogo an pengi buchi;
- Oven themeskere manusha kotar them savo si membro ande Europako Konsilo;
- Oven aktivno hemime/involvirime/ ko Romane thaj/vaj Phirutnengere bucha, specijalno ki sfera kotar vokacijako thaj edukacijako treningo, (lokheder avipe dzi ki) buchi thaj advokatura vash buchi pe lokalno, nacionalno vaj Europako nivelo;
- Dzanen jekh kotar e chibja save ka vakeren pes ande Dijalogo;
- Ahoven dzi pe agor, dzikote dzala e Dijalogosko khidipe.

Selektirime kandidatura ka oven informirime dzi ko parashtune 1 septembro 2017 bersh.

DIVESA THAJ THAN

O Dijalogo ka lel than ande Europutne Konsilosko Agora Kher, Soba G04, kotar 18-toto septembro (katar 9.00 a.m. dzi ko 6.00p.m) sa dzi ko 19-to septembro 2017 (kotar 9.00 a.m dzi ko 1.00 p.m).

E bucharne chiba pe save ka vakere pes ano Dijalogosko khidipe ka oven **anglikani, Francikani French thaj Romani chib**. Adzikerela pes kaj e participantura shaj laches te phenen pengere gindura ki jekh katar kadala chiba.

Akomodacija/sovibasko than/ vash Dijalogo ka ovel dendo ko Europutne Konsilosko Ternengo Centro ano Strasbourg thaj ka ovel pokimo kotar Europako Konsilo. E love vash droma visakere koshti ka oven dende palpale/reimbursirime/ sar so phenena e regulaminura ande Europako Konsilo.

